

קווים מנחים לכתיבה מחקרית של פרויקט הגמר במב"ל

פרופ' יוסי בן ארצי וד"ר דורון נבות
אוקטובר 2019

הקדמה

בחוברת זו מקובצים מספר כללים לכתיבת פרויקט הגמר המחקרי במסגרת מב"ל. מטרת החוברת לסייע בכתיבת עבודה על פי המקובל באקדמיה, ובה בעת, להתחשב במסגרת הייחודית של מב"ל. כפי שכבר למדנו ועוד נלמד בקורסים השונים, חקר האדם, החברה והרוח אינו מדע מדויק. בהתאמה, מתקיים שוני בשיטות החקירה והכתיבה המדעית, וכן בסוגיות טכניות כמו כללי ציטוט. לפיכך, מתייחסת החוברת מעת לעת לשתי שיטות עיקריות. האחת, מקובלת יותר במדעי הרוח, והשנייה, במדעי החברה. על המשתתפים להחליט בשיתוף עם המנחה האקדמי מה תהיה שיטת החקירה והכתיבה. המנחה האקדמי הוא שילווה את התהליך מראשיתו ועד למתן הציון, משום כך יש להתייחס להערותיו והמלצותיו ולהתחשב בהן.

מבנה פרויקט הגמר

פרויקט הגמר כולל מספר חלקים והוא יוגש בסדר המקובל בעבודה מחקרית אקדמית.

- שער
 - הקדמה
 - תקציר
 - תוכן העניינים
 - מבוא
 - סקירת ספרות ומסגרת מושגית/תיאורטית
 - רקע אמפירי
 - ממצאים
 - דיון וסיכום
 - רשימת מקורות
 - נספחים
- כל חלק נפתח בעמוד חדש.

שער העבודה

זהו חלק פורמלי, ועליו להופיע בכל עבודה שתגישו למעט דוחות קריאה קצרים. דף השער יכול את המרכיבים הבאים: שם המוסד - מב"ל, אוניברסיטת חיפה/ביה"ס למדעי המדינה, נושא העבודה, שם המנחה האקדמי, שם המגיש, ת.ז. של המגיש ותאריך ההגשה.

הקדמה

בחלק זה ניתן לכתוב באופן אישי, בסגנון חופשי יותר הנוגע לעבודה, ובכלל זה: מה הניע אתכם לחקור את הנושא וכן להודות למי שסייע לכם בכתיבה ובמחקר. על פי רוב כוללת ההקדמה גם התייחסות אישית לנושא המחקר ולתהליך ביצוע המחקר, ובכלל זה, קשיים או חוויות יוצאות דופן במהלך המחקר והכתיבה. זהו חלק קצר יחסית, (חצי עמוד עד שלושה עמודים) זהו חלק שאינו מחויב להופיע בכל עבודה. לבחירתכם.

תקציר

חלק זה מציג בקצרה את עיקרי העבודה – ובכלל זה, את הסוגיה המרכזית שעומדת במרכז הפרויקט, מטרת העבודה, ממצאיה והמסקנות העולות ממנה. מטרתו לסייע לקורא לקבל מושג על העבודה גם אם לא קרא אותה או לא יקרא אותה. חלק זה נועד להקל על מלאכת השיפוט, מיון העבודה וכדומה. הוא לא יעלה על 5% מהיקף העבודה.

תוכן העניינים

תוכן העניינים הוא חלק פורמלי שכולל אזכור של כל החלקים (הפרקים ותתי הפרקים) המופיעים בעבודה, ובכלל זה המבוא, סקירת הספרות והמסגרת המושגית, פרק הממצאים, פרק הדיון, רשימת מקורות ונספחים. תוכן העניינים כולל ציון מספרי עמודים, בהתאם לעמודים בהם הפרקים השונים מופיעים בעבודה. דוגמה לתוכן עניינים:

תוכן עניינים:

11	מבוא
16	פרק ראשון: אלימות ופשיעה בחברה הערבית בישראל
16	א. נתוני רקע
24	ב. גורמים חברתיים- כלכליים לאלימות ופשיעה בחברה הערבית
24	ב1. גורמי עומק חברתיים-תרבותיים
26	ב2. אכיפת החוק כפועל יוצא של יחסי המשטרה והחברה הערבית
29	ב3. הגורמים הכלכליים
33	ג. השפעת השלטון המקומי על התפתחות הפשיעה
34	ד. נקודת המבט של האינטלקטואלים הערביים
36	ה. בעיית המשילות במגזר הערבי וההשפעה על הפשיעה
40	ו. תחושת הביטחון האישי והאמון במשטרה בחברה הערבית

46	ז. טיפול המשטרה בארגוני הפשיעה
48	ח. עבריינות כלכלית כמנוע מרכזי לפשיעה חמורה בחברה הערבית
54	פרק שני: הנשק הבלתי חוקי בחברה הערבית
54	א. הנשק והשימוש בו כסמל בתרבות הערבית
56	ב. הנשק הבלתי חוקי בחברה הערבית – היקף התופעה
58	1. התפלגות אירועי הירי לפי אוכלוסייה – ערבית מול יהודית
63	2. בשיעור הנפגעים כתוצאה משימוש בנשק
65	3. עמדות הציבור הערבי ביחס לחומרת הבעיה והיקפה
68	ג. מקורות הנשק הבלתי חוקי
68	1. גניבות נשק ואמצעי לחימה מצה"ל
72	2. הברחות נשק מגבול ירדן
74	3. ייצור נשק ואמצעי לחימה בתחומי יהודה ושומרון
76	4. גניבת או אובדן של כלי נשק פרטיים
77	5. הסבת כלי נשק שנועדו לספורט או אימונים
79	ד. זמינות נשק בחברה הערבית – שילוב של גורמים
	פרק שלישי: פעולת הרשויות בישראל נגד תופעת הנשק הבלתי חוקי
82	חוקי
83	א. נתוני המשטרה
85	ב. התפיסה המשטרתית
90	ג. פעילות שירות הביטחון הכללי
90	ד. פעילות צה"ל
91	ה. רמת הענישה בעבירות נשק ואמצעי לחימה
95	ו. פעולות לטיפול ומניעה במישור החברתי
	פרק רביעי: הנשק הבלתי חוקי בחברה הערבית – איום על הביטחון הלאומי?
97	א. ביטחון לאומי - הגדרה

98	ב. איום ביטחוני ישיר
99	11. טרור ופשיעה
102	22. טרור ה"זאב הבודד"
107	33. עימותים אלימים
109	ג. האיום החברתי
112	ד. האיום הכלכלי
114	פרק חמישי: ניתוח של מערכת מורכבת
115	א. מערכת, מערכת מורכבת וחשיבה מערכתית
119	ב. תיאור המורכבות בתופעת הנשק ואמצעי הלחימה הבלתי חוקיים
120	ג. עלייה בתשומות ובתפוקות אך הבעיה הולכת ומחמירה – ההרתעה לא עובדת
123	ד. ניתוח התופעה על פי מודל של ביקוש והיצע
129	ה. ארגוני הפשיעה הערביים – מוקד הבעיה או מפתח לפתרון?
134	סיכום
136	ביבליוגרפיה
141	רשימת תרשימים
142	רשימת תמונות
142	רשימת איורים

המבוא

בפרק זה מציגים את נושא העבודה, מטרתה, את השאלה או הסוגיה הספציפית שמנחה את העבודה, וכן, הצגה תמציתית וקצרה של החלקים השונים, ובפרט, את האופן בו בכוונתכם לחקור את הסוגיה. מקובל לכתוב את המבוא בשלבים שונים של העבודה לפני שהוא מתגבש בצורתו הסופית. כתיבת המבוא בראשונה נועדה למשתתפים – היא מהווה עבורם מצפן שמסייע להם לשמור על השלד הרעיוני שהציגו בהצעת המחקר: מה בכוונתם לחקור וכיצד. לקראת ההגשה, יתוקן המבוא ויותאם לשינויים שנעשו במהלך החקירה והכתיבה וישמש בעיקר את קוראי העבודה שיבקשו לעמוד על תכניה והמבנה שלה. על פי רוב כולל המבוא ארבעה חלקים.

- בחלק הראשון מופיעה התייחסות כללית לנושא המחקר, ובכלל זה, פיסקה כללית יותר או דוגמה שממחישה את אקטואליות הסוגיה הנחקרת, והבהרה של מטרתו.
- בחלק השני של המבוא מוצגות סוגיות מחקריות ספציפיות יותר, בהן, שאלת המחקר והשערת המחקר (אם היא קיימת), וכן, המסגרת התיאורטית שבאמצעותה התגבשה השערת המחקר. השערת המחקר, נדגיש, היא התשובה הזמנית של המשתתפים לשאלת המחקר. ניתן להתבונן על איסוף הממצאים כניסיון לבחון האם התשובה הזמנית נכונה או לא.
- בחלק השלישי של המבוא מתואר מערך המחקר. בחלק זה מוצג האופן בו הסוגיה נבחנת בצורה אמפירית (לא בהכרח כמותנית), ובכלל זה, הגדרה ברורה של התופעה הנבחנת. במידה ונכתבת עבודה בסגנון של מדעי החברה, המשתתפים יציגו הגדרה ברורה של הגורם המסביר (בשפה המתודולוגית של מדעי החברה – "המשתנה הבלתי תלוי"), ושל התופעה המוסברת ונבחנת (או כפי שהיא מכונה במדעי החברה "המשתנה התלוי"). כמו כן, המשתתפים מבהירים איזה צעדים מעשיים ננקטו כדי לאסוף ממצאים. לדוגמה, ראיונות עם בכירים, בחינה של מסמכים רשמיים, ניתוח דפי פייסבוק ובחינה של אתרי אינטרנט.
- בחלק הרביעי, בו גם מסתיים המבוא, כותבים המשתתפים בקיצור נמרץ את מה שיוצג בהמשך העבודה. חלק זה מנוסח לרוב בצורה הבא: "מבנה הפרויקט כדלקמן. בפרק הבא נציג את סקירת הספרות, ונראה כי הסוגיה טופלה רק במסגרת גישה תרבותית. בהמשך, נציג..."

סקירת ספרות ומסגרת מושגית

פרק זה כולל שני חלקים עיקריים השלובים זה בזה. בתחילה מציגים המשתתפים את עיקרי המחקרים שנכתבו בסוגיה שעומדת במרכז פרויקט הגמר, תוך שימת דגש על הפרדיגמה והתיאוריה הכללית ששימשה את המחקרים המוצגים. לדוגמה, אם העבודה עוסקת בהרתעה הישראלית במאה העשרים ואחת, יציינו המשתתפים הן את המחקרים הבולטים שפורסמו, והן את העובדה שנכתבו מתוך גישה ריאליסטית/ליברלית/אחרת. יש להדגיש שמטרתה של סקירת הספרות אינה להציג את כל מה שנכתב בנושא, אלא להתייחס אל הטענות המרכזיות שהוצגו ביחס לשאלה או אל מטרת המחקר. הסקירה מסתיימת בכך שהמשתתפים מבהירים באיזו טענה/מחקר הם מתכוונים להשתמש. אם בכוונתם להציע חידוש תיאורטי, עליהם להסביר אילו חסרונות הם מצאו בהסברים הקיימים. בסקירת הספרות יש להתייחס למחקרים בעלי אופי אקדמי או מוסדי, אשר עברו ביקורת או שיפוט מדעי, ולא למקורות בתקשורת או בספרות משנית, כגון ספרי לימוד, זיכרונות, ויקיפדיה וכדומה. בחלק השני של פרק זה המשתתפים מציגים את המסגרת המושגית שתשמש אותם בהמשך המחקר. מסגרת זו מבהירה לא רק את הגדרת המשתתפים/התופעה הנחקרת והתופעה המסבירה, אלא גם את ההסבר המוצע לתופעה הנחקרת.

רקע אמפירי/היסטורי/רקע עובדתי

בחלק זה מציגים המשתתפים את הרקע הרלבנטי להבנת מושא המחקר, למעט הממצאים שאספו (אותם יציגו בפרק הבא). חלק זה מבוסס על מקורות משניים. את המידע והניתוח שבגוף העבודה יש לעגן במקורות עליהם הסתמכו המשתתפים, תוך ציון מדויק של המקורות בהתאם לכללי הציטוט האקדמיים – בכלל זה, מספרי העמודים של הספר או המאמר. נבהיר כי האופן שבו מוצג

הרקע האמפירי/היסטורי/העובדתי קשור למסגרת המושגית שנבחרה. כלומר, הרקע איננו נייטרלי. הוא נבחר בהתאם להיגיון המארגן שמופיע במסגרת המושגית. אם, לדוגמה עוסקת העבודה באלימות במגזר הערבי, אזי יתייחסו המשתתפים ברקע האמפירי למעמד הערבים בישראל ולתופעת האלימות במגזר. אם המסגרת המושגית מציעה הסבר כלכלי ולא תרבותי לתופעת האלימות, הרקע האמפירי יכלול משתנים כלכליים ולא רק או בעיקר משתנים תרבותיים. כל זאת, בלי לפרט את החומר שאספו בראיונות, מסמכים וכדומה – אותו יציגו בפרק הבא.

ממצאים/ניתוח התופעה

פרק זה מציג את המידע האמפירי – הממצאים המקוריים - שאספו המשתתפים עבור פרויקט הגמר. הפרק מתחיל מהמקום בו הסתיימו הרקע האמפירי/היסטורי/רקע עובדתי, אף כי תיתכן חפיפה מסוימת בין ראשיתו של פרק זה לסופו של הקודם. הפרק כולל מידע או ממצאים שלא פורסמו במסגרת עבודה אקדמית או באופן מחקרי, ובמקרים מסוימים, הוא כולל מידע שלא פורסם עד כה בשום במה אקדמית או אחרת. מקור משני שפרשנותו זורה אור חדש ומקורי על תופעה מוכרת יכול לשמש ממצא בפני עצמו. אם, לדוגמה, מבוסס הפרויקט על ראיונות עם בכירים שהמשתתפים ערכו בעצמם, פה הם יוצגו. אם, כדוגמה נוספת, העבודה מנתחת אתרי תוכן של גורמי ביטחון, הם יוצגו כאן. יחד עם זאת, הממצאים מאורגנים בהתאם למסגרת המושגית.

דיון וסיכום

פרק זה חותם את העבודה, תוך כדי חזרה על עיקריה ומתן מענה לשאלות ולהשערות שהוצגו במבוא העבודה ונידונו במהלכה. על הסיכום לכלול את עיקרי העובדות והמסקנות שעלו מ פרק הממצאים והעבודה ואת משמעויותיהן מנקודת מבט רחבה יותר – זו שמוצגת כמטרת המחקר. במסגרת הדיון והמסקנות, מתבקשים המשתתפים לכתוב באיזו מידה השערת המחקר אוששה או לא, ומה המסקנה שלהם מכך. בשלב זה יש מקום להביע את דעתכם האישית על כלל העבודה, ובכלל זה, מה למדתם על המסגרת המושגית, ומה כדאי לחקור לעומק בהמשך בהקשר של נושא המחקר.

רשימת המקורות ושיטת ההפניה למקורות בפרויקט הגמר

לכל אורך העבודה המשתתפים מתבקשים להפנות אל המקורות שהם משתמשים בהם (להלן ההפניה). ההפניה נעשית על-ידי כתיבת שם המשפחה של המחבר, שנת פרסום הטקסט ומספר עמוד. מבחינה טכנית, ההפניה נכתבת בתוך סוגריים בסוף המשפט בו השתמשתם במקור. בסוף העבודה תופיע רשימת המקורות שלפיה ניתן לאתר את המקור עליו מבוססת ההפניה. הרשימה תכלול אך ורק את המקורות בהם נעשה שימוש בעבודה, ואת כל העבודות המוזכרות (כגון, עיתון או ארכיון). ראו לדוגמה:

השאיפה של מאוטנר לצמצם את מרכיב הכוח בעשייה השיפוטית באה לידי ביטוי גם בפרק השלישי, בו הוא דן בהנס-גאורג גדמר. מאוטנר מצר על הפער בין מה שהוא מפרש בתור "ההומניזם העמוק בדיאלוג הגדמרי", המתקיים לעתים בין בני-אדם, לבין היחסים של כל אחד מהמתדיינים בבית-המשפט. לדעת מאוטנר, השופטים צריכים לנסות לצמצם פער זה במידת האפשר, וזאת, בין השאר, באמצעות הבנת המתדיינים במונחי תרבותם (מאוטנר 2008: 110-111).

ניתן גם לכתוב זאת כך :

השאיפה של מאוטנר (2008, 11-110) לצמצם את מרכיב הכוח בעשייה השיפוטית באה לידי ביטוי גם בפרק השלישי, בו הוא דן בהנס-גאורג גדמר. מאוטנר מצר על הפער בין מה שהוא מפרש בתור "ההומניזם העמוק בדיאלוג הגדמרי", המתקיים לעתים בין בני-אדם, לבין היחסים של כל אחד מהמתדיינים בבית-המשפט. לדעת מאוטנר, השופטים צריכים לנסות לצמצם פער זה במידת האפשר, וזאת, בין השאר, באמצעות הבנת המתדיינים במונחי תרבותם.

את רשימת המקורות מציגים **לפי סדר אלפביתי** (שם המשפחה מופיע ראשון), ומחלקים לארבע קבוצות :

1. מאמרים וספרים אקדמיים.
2. עיתונות ואינטרנט.
3. ארכיונים.
4. אחרים : ראיונות, חומרים ויזואליים, מפות וכדומה.

כמו כן, יש לרשום בצורה שונה ברשימה הביבליוגרפית מאמר מכתב עת, מאמר מקובץ מאמרים וספר. ראו לדוגמה :

רשימת מקורות

אהרנסון עילי (2008). "המשפטיזציה של התרבות הפוליטית בישראל: כיצד היא השפיעה על הדיון הציבורי בסוגיות אמנציפטוריות?". *עיוני משפט*, לא(1): 157-218.

ברק אהרון (2000). "שלטון החוק ועליונות החוקה". *משפט וממשל*, ה(2): 375-399.

מאוטנר מנחם (2008). *משפט ותרבות בישראל*. רמת גן: עם עובד ובר אילן.

להרחבה על שיטת כתיבת המקורות וההפניות נא לפנות למידענית.

נספחים

הנספחים מופיעים בסוף העבודה ומטרתם להוסיף מידע שעשוי לסייע להבין את המחקר ולהעמיק בפרטיו, אך לא היה מקום להציג זאת בעבודה עצמה. לא בכל עבודה יש נספחים, אך אם הם מופיעים בה, חובה להפנות אליהם גם בגוף המחקר. (נספח שאין אליו הפנייה בגוף העבודה לא יזכה להתייחסות מצד הקוראים) נספחים לדוגמה : טבלאות נתונים, איורים ומקורות גרפיים.